

dr Ewa Lotko

adiunkt, Katedra Finansów Publicznych i Prawa Finansowego

Wydział Prawa Uniwersytet w Białymstoku

e-mail: e.lotko@uwb.edu.pl

ORCID ID: [https://orcid.org/ 0000-0001-6847-8308](https://orcid.org/0000-0001-6847-8308)

Lekcja: Publiczna gospodarka (działalność) finansowa państwa¹

SŁOWA KLUCZOWE: polityka publiczna, polityka gospodarcza, finanse publiczne, środki publiczne

WPROWADZENIE

Współczesne państwa oddziałują na gospodarkę przy użyciu różnorodnych instrumentów i wykorzystaniu określonych mechanizmów. Ze względu na niestabilność gospodarki rynkowej, ingerencja państwa w życie gospodarcze jest pożądana, zatem powinna być celowa i świadoma. Z niestabilnością gospodarki wiążą się tzw. niesprawiedliwości makroekonomiczne rynku, do których zalicza się: bezrobocie, inflację, nierównowagę bilansu płatniczego oraz niedorozwój gospodarczy. Są one możliwe do wyeliminowania poprzez odpowiednio prowadzoną politykę publiczną. Stąd w pierwszej kolejności omówiono pojęcie polityki publicznej i wskazano na różne jej rodzaje, w ramach których przejawiać się może działalność państwa. Ważną rolę w zakresie poprawy sytuacji całego społeczeństwa odgrywa aktywność państwa w gospodarce nie tylko jako podmiotu biorącego bezpośrednio udział w prowadzeniu gry rynkowej, ale także jako regulatora polityki monetarnej oraz fiskalnej w szeroko rozumianym ujęciu budżetowym. Wyjaśniono więc w dalszej kolejności pojęcie polityki gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem procesów mających wpływ na stan finansów publicznych, tj. z uwzględnieniem strony dochodowej i wydatkowej budżetu państwa.

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa II” nr projektu NdS-II/SN/0131/2023/01 kwota dofinansowania 431 200,00 zł całkowita wartość projektu” 431 200,00 zł.

1. POLITYKA PUBLICZNA

1.1 POJĘCIE POLITYKI

Polityka publiczna wiąże się z pojęciem „polityki”, która zgodnie z klasyczną teorią Arystotelesa uznawana jest za rodzaj sztuki (umiejętności) rządzenia państwem, celem której jest wspólne dobro². Polityka może być ujmowana jako *politics*, czyli działania związane z planowaniem i zorganizowanym dążeniem do zdobycia bądź utrzymania władzy, a w ramach jej sprawowania do stanowienia i realizacji kluczowych decyzji, dotyczących ogółu społeczeństwa; lub jako *policy* - będąca sposobem zarządzania, polegającym na podejmowaniu różnych działań zgodnie z ustalonym uprzednio planem.³

1.2 POJĘCIE POLITYKI PUBLICZNEJ

Politykę publiczną określa się jako zamierzony i celowy proces zamierzający do realizacji ogólnych założeń w poszczególnych obszarach życia publicznego (np. w oświacie, nauce, zdrowiu, ochronie środowiska, pomocy społecznej), które mogą wynikać z prowadzonej przez rządzących „polityki”. Politykę publiczną można również określić jako dziedzinę systemowych, uporządkowanych działań państwa, podejmowanych w celu rozwiązywania kluczowych problemów zbiorowych,⁴ jak również jako określone sposoby postępowania władz publicznych będących odpowiedzią na dostrzeżone problemy społeczne. Narzędziami tworzenia polityki publicznej są regulacje prawne, współpraca, perswazja, debatowanie, argumentowanie, wskaźniki efektywności, ewaluacja, ekspertyzy oraz instytucje⁵.

Celem polityki publicznej jest identyfikowanie i rozwiązywanie problemów, jakie pojawiają się w przestrzeni publicznej państwa. Można to przedstawić za pomocą kolejno następujących po sobie faz⁶:

1. Definiowanie problemu i uznanie go za sprawę wymagającą interwencji publicznej.
2. Formułowanie polityki.
3. Legitymizacja określonych działań.

² Arystoteles, *Etyka nikomachejska*. Księga I, Warszawa 1982.

³ B. Kudrycka, B.G. Peters, P.J. Suwaj (red.), *Nauka administracji*, Warszawa 2009, s. 299-300.

⁴ A. Zybala, O lepszą jakość polityk publicznych, „Analizy i Opinie – Instytut Sprawy Publicznych” 2012, nr 127, s. 3.

⁵ A. Zybala, op. cit., s. 3.

⁶ J. Hausner, *Zarządzanie publiczne*, Warszawa 2008, s. 46.

4. Wprowadzenie w życie zaproponowanych działań przy uwzględnieniu odpowiednich zasobów ludzkich, finansowych, organizacyjnych.
5. Ocena wprowadzonych rozwiązań oraz w razie potrzeby ich korekta.

1.3 RODZAJE POLITYK PUBLICZNYCH

a) Polityka społeczna⁷ – to działania państwa ukierunkowane na rozwiązywanie problemów o szczególnej dotkliwości dla społeczeństwa. Skupia się ona na osiągnięciu dobrobytu społecznego, zaspokajaniu potrzeb społecznych, zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego, poczuciu sprawiedliwości społecznej, przestrzeganiu społecznych praw człowieka, zapewnieniu postępu i rozwoju społecznego. Wyzwania przed którymi stoi współcześnie polityka socjalna można sklasyfikować w ramach następujących obszarów:

- społeczeństwo: wzrost średniej długości życia; spadek liczby urodzeń; zmiana modelu rodziny; dyskryminacja i nierówności pod względem płci, wieku, pochodzenia; ubóstwo osób starszych; migracje i integracja migrantów;
- gospodarka: zmiany strukturalne na rynku pracy; niska jakość edukacji; niewystarczające zarządzanie wiekiem na rynku pracy;
- styl życia i system wartości: konsumpcjonizm; spadek zaufania do klasy politycznej; choroby cywilizacyjne; wykluczenie cyfrowe.

b) Polityka rynku pracy⁸ – to działania władz publicznych wpływające na rynek pracy. Jej głównymi adresatami są osoby bezrobotne, pracujący zagrożeni bezrobociem oraz osoby bierne zawodowo. Wyróżnia się dwie jej funkcje: aktywną, polegającą na usprawnianiu funkcjonowania rynku pracy poprzez zwiększanie mobilności i dostosowań, co ma ułatwiać pracownikom zmianę miejsca pracy oraz pasywną, polegającą na łagodzeniu negatywnych skutków bezrobocia poprzez zabezpieczanie socjalne osób bezrobotnych.

c) Polityka edukacyjna⁹ - to działania, regulacje prawne oraz strategie związane z szeroko pojętą edukacją. Polityka edukacyjna skupia się głównie na edukacji formalnej, tj. na kształceniu zorganizowanym prowadzącym do osiągnięcia uznawanych przez państwo kwalifikacji. W praktyce skupia się na zorganizowaniu kształcenia od edukacji przedszkolnej po kształcenie zawodowe i wyższe.

⁷ N. Laurisz, Polityka społeczna, [w:] Polityki publiczne, red. A. Wołek, Kraków 2021, s. 107-130.

⁸ M. Frączek, Polityka rynku pracy, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 133-149.

⁹ M. Jakubowski, Polityka edukacyjna, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 154-172.

- d) **Polityka zdrowotna**¹⁰ – odnosi się do decyzji, planów oraz działań (i zaniechań) podejmowanych w celu osiągnięcia wyraźnie zdefiniowanych celów zdrowotnych w społeczeństwie. Zgodnie z klasyczną klasyfikacją polityk zdrowotnych w oparciu o kryterium przedmiotowe wyróżnia się przykładowo: globalną politykę zdrowotną; politykę zdrowia publicznego; politykę zdrowia psychicznego; politykę usług/świadczeń zdrowotnych; politykę ubezpieczeń zdrowotnych; politykę farmaceutyczną oraz polityki szczegółowe związane ze zdrowiem publicznym, takie jak polityka szczepień, kontroli spożycia tytoniu lub promocji karmienia piersią.
- e) **Polityka energetyczna**¹¹ – to aktywne oddziaływanie państwa na system energetyczny. W węższym znaczeniu jest to wytwarzanie, przetwarzanie oraz użytkowanie energii elektrycznej, z kolei w szerszym także sektor paliwowy (gazowy, górniczy, naftowy, atomowy), sektor odnawialnych źródeł energii oraz ciepłownictwo. Polityka energetyczna państwa określa w szczególności: bilans paliwowo-energetyczny kraju; zdolności wytwórcze krajowych źródeł paliw i energii; zdolności przesyłowe, działania w zakresie ochrony środowiska; rozwój wykorzystywania odnawialnych źródeł energii. Jest ona realizowana za pomocą narzędzi prawnych, wynikających z odpowiednich regulacji (koncesje, nakazy, zakazy, limity, kwoty) oraz ekonomicznych (regulowane ceny, dotacje, ulgi podatkowe lub akcyzy, preferencyjne kredyty, podatki od energii lub zanieczyszczeń).
- f) **Polityka kulturalna**¹² – można zdefiniować jako działania władz publicznych mające na celu wspieranie twórczości artystycznej, edukacji kulturalnej, upowszechnianie i promocję kultury.
- g) **Polityka rodzinna**¹³ – zaliczana jest do polityki horyzontalnej. Uwzględnia ona programy publiczne adresowane do rodzin oraz wszelkie inne działania realnie oddziałujące na rodziny, a realizowane w ramach różnych polityk szczegółowych. Głównymi jej celami są:
- zastępowanie świadczeń rodzinnych o charakterze opiekuńczym świadczeniami o charakterze powszechnym, finansowanymi bezpośrednio z budżetu państwa;
 - promowanie równości praw i obowiązków kobiet i mężczyzn w rodzinie oraz ich równości w podejmowaniu różnych aktywności w sferze publicznej, w tym na rynku pracy;

¹⁰ J. Klich, Polityka zdrowotna: wybrane uwarunkowania i wyzwania, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 175-191.

¹¹ P. Musiałek, Polityka energetyczna, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 193-212.

¹² K.M. Ujazdowski Polityka kulturalna, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 215-232.

¹³ M. Rymśza, Polityka rodzinna, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 235-252.

- dążenie do ułatwiania rodzicom godzenia ról zawodowych i życia rodzinnego, zwłaszcza opieki nad dziećmi;
- orientację na dobro dziecka w działaniach służb publicznych polegających na ingerencji w życie rodziny.

h) Polityka wsparcia innowacyjności gospodarki¹⁴ – polega na wspomaganiu transferu wiedzy naukowej i technicznej do zastosowań rynkowych poprzez zapewnienie kapitału i wiedzy. W dużej mierze zależy od wsparcia państwa, bowiem zdolność konkurencyjna zależy od dominujących struktur gospodarczych, instytucji i wyznawanych wartości. Istotnym wsparciem finansowania działalności badawczej i innowacyjnej w Polsce są środki unijne w ramach prowadzonej przez UE polityki spójności.

i) Polityka finansowa¹⁵ – to świadome i celowe działanie ludzi (ministra finansów, prezesa banku centralnego, przewodniczącego komisji finansów publicznych) i instytucji (parlamentu, rady ministrów), polegające na ustalaniu celów i finansowych środków (instrumentów) ich realizacji. Szczególną rolę w polityce finansowej odgrywa minister finansów. Przykładem polityki finansowej jest m.in. polityka prorodzinna, polityka ograniczania deficytu publicznego.

j) Polityka gospodarcza (ekonomiczna)¹⁶ – dotyczy szerokiego wachlarza działań podejmowanych przez państwo i samorząd terytorialny (podmioty publiczne), jak i stowarzyszenia i fundacje (podmioty niepubliczne), w celu zarządzania gospodarką państwa, w taki sposób aby realizować określone cele społeczne i gospodarcze. Składają się na nią m.in. polityka monetarna, fiskalna, cenowa, dochodowa oraz zatrudnienia. Jednak za podstawowe jej dziedziny uznaje się politykę pieniężną (monetarną) i politykę fiskalną (budżetową).

2 POLITYKA GOSPODARCZA

2.1 UWARUNKOWANIA POLITYKI GOSPODARCZEJ

¹⁴ T. Geodecki, Polityka wsparcia innowacyjności gospodarki, [w:] red. A. Wołek, op. cit., s. 255-274.

¹⁵ E. Ruśkowski, Finanse publiczne i prawo finansowe. Instrumenty prawnofinansowe i warunki ich stosowania, Białystok 2018, s. 41-45.

¹⁶ P. Marszałek, Koordynacja polityki pieniężnej i fiskalnej jako przesłanka stabilności poziomu cen, Warszawa 2009.

Każda gospodarka funkcjonuje w określonym otoczeniu, które oddziałuje na jej możliwości i ograniczenia rozwojowe. Uwarunkowania polityki gospodarczej można podzielić na:

- a) **zewnętrzne:** położenie geograficzne (determinuje możliwość współpracy z innymi krajami); międzynarodowa sytuacja polityczna, stosunki z sąsiadami (mają podstawowe znaczenie dla wymiany handlowej); przynależność do międzynarodowych ugrupowań politycznych; gospodarczych; międzynarodowa sytuacja gospodarcza oraz warunki wymiany handlowej,
- b) **wewnętrzne:** stan i struktura zasobów naturalnych (bogactwa naturalne, które posiada państwo, odsetek ziemi uprawnej i struktura upraw); zasoby majątkowe (produkcja i infrastruktura społeczno-gospodarcza); zasoby ludzkie (liczba ludności, jej struktura ze względu na wiek i płeć, preferencje konsumpcyjne); zagospodarowanie przestrzenne; układ sił politycznych,
- c) **ustrojowo-systemowe:** ustrój społeczno-polityczny; podział administracyjny.

2.2 PODSTAWOWE CELE POLITYKI GOSPODARCZEJ

Ingerencja państwa w gospodarkę zawsze jest celowa. Cele jakie realizuje polityka gospodarcza są zmienne zarówno w czasie, jak i przestrzeni. **Głównym celem polityki gospodarczej jest eliminacja niesprawiedliwości makroekonomicznych.** Cel ten realizowany jest poprzez następujące cele szczegółowe:

- **wzrost gospodarczy** – przyczynia się do podniesienia ogólnego dobrobytu, a w rezultacie rozwoju gospodarczego. Mierzony jest przyrostem produktu krajowego brutto (PKB) w danym okresie;
- **„pełne” zatrudnienie** – współcześnie celem jest możliwie niskie bezrobocie. Ograniczanie bezrobocia wpływa na poprawę efektywności i sprawiedliwości w gospodarce. Dla społeczeństwa jako całości bezrobocie oznacza koszt ekonomiczny w postaci utraconej produkcji, ale również i koszt społeczny (frustracje, wykluczenie społeczne, patologie);
- **stabilność poziomu cen** – związana jest z dbałością o stabilną siłę nabywczą pieniądza, wyraża się w dążeniu do obniżenia inflacji lub utrzymywania jej na niskim poziomie;
- **równowaga bilansu płatniczego** – polega na utrzymaniu stałego poziomu kursu walutowego. Brak równowagi zakłóca realizację wewnętrznej polityki gospodarczej, jak i pogarsza konkurencyjność kraju w skali międzynarodowej. Jednak działania w tym zakresie

mogą stać w sprzeczności z realizacją innych celów polityki gospodarczej, np. w warunkach stałego kursu walutowego może dojść do zakłócenia stabilności poziomu cen;

- **stabilność finansowa** – jest ściśle powiązana ze stabilnością poziomu cen. Oznacza sytuację, w której działalności gospodarczej nie zakłócają ani zmiany cen aktywów, ani też trudności instytucji finansowych w zakresie wywiązywania się z zobowiązań. W sytuacji braku stabilności finansowej nie jest możliwa realizacja podstawowych celów polityki gospodarczej. Do stabilności finansowej w największym stopniu przyczynić się może bank centralny poprzez dbałość o stabilność poziomu cen i dążenie do prawidłowego funkcjonowania rynku finansowego.

2.3 INSTRUMENTY POLITYKI GOSPODARCZEJ

Instrumenty polityki gospodarczej są zmiennymi, mającymi za zadanie pomóc osiągnąć założony cel. Mogą być klasyfikowane jako instrumenty bezpośrednio oddziałujące, czyli prowadzące się do nakazu, zakazu określonego zachowania (np. limity produkcyjne, regulacje cen, wysokość płacy minimalnej) lub pośrednie, które opierają się na oddziaływaniu na postawy i zachowania konsumentów i przedsiębiorstw (np. regulacje podatkowe). Mogą one zachęcać do określonego zachowania, jak i zniechęcać. Przykładem instrumentu pośredniego są cła nakładane na dobra (towary) importowane, co w efekcie pozwala na ograniczenie konsumpcji dóbr zagranicznych i przyczynia się do poprawy salda bilansu handlowego. Mogą być także instrumenty makroekonomiczne (polityka fiskalna i polityka pieniężna) oraz mikroekonomiczne (regulacje odnoszące się do systemu podatkowego, pomocy publicznej).

Do najbardziej charakterystycznych narzędzi (instrumentów) polityki gospodarczej zalicza się: stopy oprocentowania kredytów; stopy oprocentowania obligacji i bonów skarbowych; politykę i zasady kształtowania podatków; zasady kształtowania ulg podatkowych; różne formy preferencji podatkowych, kredytowych, inwestycyjnych; taryfy celne; płace i zasady kształtowania się płac w sektorze publicznym.

2.4 POLITYKA PIENIĘŻNA (MONETARNA)

Polityka pieniężna to działalność banku centralnego (w Polsce bankiem centralnym jest Narodowy Bank Polski) polegająca na sterowaniu podażą pieniądza. Celem jej jest zapewnienie

równowagi pieniężnej w gospodarce oraz zapobieganie i zwalczanie inflacji. Realizując te cele, bank centralny przyczynia się do długofalowego wzrostu gospodarczego. Równowaga pieniężna rozumiana jako stabilny poziom cen, stanowi warunek wzrostu gospodarczego, umożliwiając zarówno przedsiębiorstwom, jak i gospodarstwom domowym prognozowanie, planowanie i podejmowanie decyzji związanych z konsumpcją i inwestowaniem. Niestabilny wzrost cen (czyli zbyt wysoka inflacja – spadek wartości pieniądza wyrażający się we wzroście ogólnego poziomu cen w pewnym okresie) wpływa negatywnie na działalność gospodarczą i pociąga za sobą koszty społeczne (np. spadek zatrudnienia, mniejsze skłonności do oszczędzania a wzmożone zakupy konsumpcyjne).

2.5 POLITYKA FISKALNA (BUDŻETOWA)

Polityka fiskalna określa ogół działań władzy publicznej, których przedmiotem jest dobór źródeł i metod gromadzenia dochodów publicznych oraz sposobów ich wydatkowania dla osiągnięcia celów społecznych i gospodarczych, ustalonych przez właściwe organy publiczne. Realizowana jest przez system finansów publicznych, obejmujący gromadzenie i rozdzielanie zasobów pieniężnych przez podmioty publiczno-prawne (państwo i jednostki samorządu terytorialnego). Szczególnym instrumentem polityki fiskalnej na szczeblu centralnym jest budżet państwa (z kolei na szczeblu samorządowym – uchwała budżetowa). Kształt budżetu zależy od wielkości dochodów budżetowych, jaki zapewnia przede wszystkim system podatkowy oraz wielkości i struktury wydatków budżetowych.

3 FINANSE PUBLICZNE

3.1 POJĘCIE FINANSÓW PUBLICZNYCH

Finanse publiczne określić można jako zjawiska związane z gromadzeniem oraz rozdysponowaniem na cele publiczne środków pieniężnych przez podmioty publicznoprawne (czyli jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych). Do sektora finansów publicznych zalicza się m.in. organy władzy publicznej, sądy, trybunały, jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa), państwowe jednostki budżetowe (np. urzędy skarbowe, Komenda Główna Policji), samorządowe jednostki budżetowe (np. urząd gminy, szkoła podstawowa), instytucje gospodarki budżetowej (np. Centrum Obsługi Kancelarii Prezydenta RP), państwowe fundusze celowe (np. Fundusz Ubezpieczeń Społecznych), uczelnie publiczne, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Narodowy Fundusz Zdrowia, państwowe i samorządowe instytucje kultury.

3.2 FINANSE PUBLICZNE A FINANSE NIEPUBLICZNE

Finanse publiczne wyodrębnione są z ogólnej kategorii finansów (zjawisk finansowych). Stąd finanse niezaliczane do finansów publicznych są finansami niepublicznymi. Sektor finansów niepublicznych w Polsce obejmuje głównie trzy podsektory¹⁷:

- prywatny, na który składają się finanse osób fizycznych oraz przedsiębiorców;
- finansów grupowych, na który składają się finanse stowarzyszeń, spółdzielni, partii politycznych, fundacji, kościołów, związków wyznaniowych, czy związków sportowych;
- państwowych i samorządowych przedsiębiorstw, banków i spółek.

Pomiędzy finansami publicznymi a niepublicznymi występuje wiele różnic. Publiczna działalność (gospodarka) finansowa dotyczy niekomercyjnego, czyli nie nastawionego na zysk, dostarczania usług lub wyrobów, stąd nie mogą w stosunku do niej działać mechanizmy rynkowe; prowadzona jest z wykorzystaniem środków publicznych pochodzących głównie z przymusowych obciążeń daninowych (podatków i opłat) i jest realizowana w interesie całego społeczeństwa,¹⁸ a nie podmiotów indywidualnych (tak jak finanse niepubliczne).

3.3 FUNKCJE FINANSÓW PUBLICZNYCH

Funkcje finansów publicznych związane są z zadaniami, jakie pełnią finanse w kształtowaniu stosunków społecznych, politycznych i ekonomicznych. Są więc powiązane z koniecznością zaspokajania zbiorczych interesów społecznych, co powoduje konieczność wdrażania mechanizmów (prawnych i ekonomicznych) związanych z kształtowaniem strony dochodowej budżetu oraz przeznaczaniem na określone cele pozyskanych środków publicznych.

Jedną z podstawowych funkcji finansów publicznych jest **funkcja fiskalna**, która przejawia się w gromadzeniu środków pieniężnych przez państwo w celu realizacji swoich zadań. **Funkcja alokacyjna** polega na rozmieszczeniu zasobów finansowych tam gdzie zachodzi konieczność zaspokajania zadań publicznych (np. bezpieczeństwo wewnętrzne, obrona narodowa) oraz zadań społecznych (np. ochrona zdrowia, oświata). **Funkcja redystrybucyjna** oznacza przejmowanie środków pieniężnych od jednych podmiotów (np. osób fizycznych w

¹⁷ E. Ruśkowski, op. cit., s. 22.

¹⁸ J.M. Salachna, [w:] Podstawy prawa finansów publicznych, red. J.M. Salachna, Warszawa 2024, s. 27-28.

postaci podatku dochodowego) i przekazywanie ich innym podmiotom (np. w postaci rent, pomocy publicznej, świadczenie 800+). **Funkcja stymulacyjna** przejawia się w oddziaływaniu na zachowania poszczególnych podmiotów poprzez stosowanie rozwiązań prawnych w zakresie gromadzenia i wydatkowania środków publicznych. Działania państwa mogą zarówno pobudzać do pożądanych zachowań (np. zastosowanie ulgi podatkowej może wpłynąć na wywiązanie się z zobowiązania podatkowego) lub powstrzymywać od działań niepożądanych (np. wyższa akcyza na sprzedaż napojów alkoholowych lub wyrobów tytoniowych).

3.4 Środki publiczne

Pojęcie środków publicznych (tj. publicznych zasobów pieniężnych) należy do podstawowych kategorii finansów publicznych. Są nimi środki pieniężne, które zostały otrzymane (pozyskane) przez jednostki sektora finansów publicznych z określonych tytułów i źródeł lub wpłacone na rzecz budżetu państwa (lub jednostki samorządu terytorialnego) i które służą realizacji zadań publicznych¹⁹.

Zgodnie z art. 5 i 6 ustawy o finansach publicznych²⁰ klasyfikację środków publicznych można przedstawić w poniższy sposób.

ŚRODKI PUBLICZNE	
DOCHODY BUDŻETOWE	
Krajowe	
a) daniny publiczne (wpłacane na rzecz państwa lub jednostek samorządu terytorialnego):	
- podatki: publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej	- państwowe (np. od towarów i usług, akcyzowy, dochodowy od osób prawnych, dochodowy od osób fizycznych, od gier) - samorządowe (np. od nieruchomości, rolny, leśny, od środków transportowych)
- opłaty: publicznoprawne, odpłatne, przymusowe świadczenie pieniężne na rzecz państwa lub innego związku publicznoprawnego	- państwowe (np. paszportowa, skarbową) - lokalne (np. targowa, uzdrowiskowa, od posiadania psów)

¹⁹ J.M. Salachna, op. cit., s. 62.

²⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1270 ze zm.).

- składki	np. pobierane w ramach ubezpieczenia zdrowotnego
- cła	opłaty za przewóz towarów za granice
- wpływy z zysku przedsiębiorstw państwowych i jednoosobowych spółek Skarbu Państwa	15% zysku
b) inne dochody budżetu państwa, j.s.t. oraz innych jednostek sektora finansów publicznych	np. subwencje, zwroty dotacji, wpłaty nadwyżek środków finansowych dokonywane przez agencje wykonawcze
c) wpływy ze sprzedaży wyrobów i usług świadczonych przez jednostki sektora finansów publicznych	np. czesne za studia niestacjonarne prowadzone przez uczelnię publiczną
d) dochody z mienia jednostek sektora finansów publicznych	np. wpływy z umów najmu, dzierżawy, odsetki od środków na rachunkach bankowych
e) spadki, darowizny, zapisy	w postaci pieniężnej na rzecz jednostek sektora finansów publicznych
f) odszkodowania	należne jednostkom sektora finansów publicznych z tytułu np. ubezpieczenia w związku ze zdarzeniem losowym
g) dochody ze sprzedaży	majątku, rzeczy, praw
h) kwoty z tytułu udzielonych poręczeń i gwarancji	Należności otrzymane przez jednostki sektora finansów publicznych z tytułu np. poręczeń udzielonych przez Skarb Państwa
Zagraniczne	
tzw. bezzwrotne środki zagraniczne	np. środki pochodzące z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rybackiego

PRZYCHODY	
o charakterze zwrotnym: - ze sprzedaży papierów wartościowych; - ze spłat pożyczek i kredytów udzielonych ze środków publicznych; - z otrzymanych pożyczek i kredytów; - z innych operacji finansowych	z prywatyzacji majątku Skarbu Państwa oraz majątku jednostek samorządu terytorialnego, np. sprzedaż spółki komunalnej
inne przychody	z prowadzonej przez jednostki sektora publicznego działalności, np. przychody samorządowego zakładu budżetowego
PRZEZNACZENIE ŚRODKÓW PUBLICZNYCH	
WYDATKI BUDŻETOWE	ROZCHODY PUBLICZNE
- funkcjonowanie organów władzy publicznej, w tym organów administracji rządowej, organów kontroli i ochrony prawa oraz sądów i trybunałów; - zadania wykonywane przez administrację rządową; - subwencje (dla j.s.t., partii politycznych oraz podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki); - dotacje (w tym dla j.s.t.); - wpłaty do budżetu Unii Europejskiej; - obsługę długu publicznego; - wkład krajowy na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich	- spłaty otrzymanych pożyczek i kredytów; - wykup papierów wartościowych; - udzielone pożyczki i kredyty; - płatności wynikające z odrębnych ustaw, których źródłem finansowania są przychody z prywatyzacji majątku Skarbu Państwa (np. odpisy na rezerwy udzielane przez Skarb Państwa poręczenia); - inne operacje finansowe związane z zarządzaniem długiem publicznym i płynnością (np. marże, koszty emisji papierów wartościowych); - płatności związane z udziałami Skarbu Państwa w międzynarodowych instytucjach finansowych (np. płatności na rzecz Międzynarodowego Funduszu Walutowego)

Źródło: opracowanie na podstawie art. 5 i 6 u.f.p.

PODSUMOWANIE

Publiczna gospodarka (działalności) finansowa państwa opiera się na gromadzeniu dochodów i podejmowaniu decyzji o ich przeznaczeniu. Aktywność państwa w kształtowaniu polityki monetarnej i fiskalnej bezpośrednio wpływa na stan finansów publicznych, jak również może mieć pozytywne skutki w walce z niestabilnością makroekonomiczną gospodarki. Ważne w tym zakresie są odpowiednio zastosowane mechanizmy i instrumenty polityki gospodarczej (finansowej) państwa, które będą przyczyniały się do wzrostu gospodarczego, zmniejszenia zjawiska bezrobocia, stałego poziomu inflacji i do ogólnego dobrobytu społecznego.

LITERATURA WYKORZYSTANA W PRACY:

Arystoteles, Etyka nikomachejska. Księga I, Warszawa 1982.

Hausner J., Zarządzanie publiczne, Warszawa 2008.

Kudrycka B., Peters B. G., Suwaj P. J. (red.), Nauka administracji, Warszawa 2009.

Marszałek P., Koordynacja polityki pieniężnej i fiskalnej jako przesłanka stabilności poziomu cen, Warszawa 2009.

Ruśkowski E., Finanse publiczne i prawo finansowe. Instrumenty prawnofinansowe i warunki ich stosowania, Białystok 2018.

Salachna J. M. (red.), Podstawy prawa finansów publicznych, Warszawa 2024.

Salachna J. M., Tyniewicki M. (red.), Finanse publiczne. Komentarz, Warszawa 2024.

Wołek A. (red.), Polityki publiczne, Kraków 2021.

Zybała A., O lepszą jakość polityk publicznych, „Analizy i Opinie – Instytut Sprawa Publicznych” 2012, nr 127.

SCENARIUSZ DO LEKCJI**Publiczna gospodarka (działalność) finansowa państwa****Cele:**

- kształtowanie w uczniu umiejętności analitycznego myślenia i zadawania pytań,
- zapoznanie uczniów z różnymi rodzajami polityki publicznej i ich wyzwaniami we współczesnym świecie
- zapoznanie ucznia z problematyką finansów publicznych oraz procesami zachodzącymi w gospodarce finansowej państwa

Planowane efekty kształcenia:

- uczeń umie przedstawić uwarunkowania polityki gospodarczej kraju,
- uczeń zna rodzaje polityk publicznych i potrafi wyjaśnić, które polityki publiczne nabierają współcześnie szczególnego znaczenia,
- uczeń potrafi przedstawić modele polityki gospodarczej,
- uczeń umie wyjaśnić pojęcie finansów publicznych oraz podać różnice pomiędzy finansami publicznymi a niepublicznymi
- uczeń umie samodzielnie określić jaka zachodzi różnica pomiędzy dochodami, wydatkami, przychodami i rozchodami w budżecie państwa oraz potrafi podać przykłady tych kategorii

Metody i formy pracy: wykład, dyskusja, praca w grupach

Przebieg lekcji:

1. WSTĘP: czynności organizacyjne, zapoznanie z tematem i celami lekcji.
2. ROZWINIĘCIE:

Nauczyciel przedstawia pojęcie polityki publicznej oraz podaje przykładowe jej rodzaje. Następnie dzieli klasę na grupy i każdej przyporządkowuje jeden z rodzajów polityki publicznej. Zadaniem poszczególnym grup jest zastanowienie się nad wyzwaniami stojącymi przed daną polityką publiczną we współczesnym świecie. Każda z grup kolejno prezentuje swoje propozycje.

Nauczyciel prosi aby w tych samych grupach uczniowie wskazali źródła finansowania poszczególnych polityk społecznych, i odpowiedzieli na pytanie, czy ich zdaniem z budżetu państwa w wystarczający sposób poszczególne polityki publiczne są finansowane oraz czy

uwarunkowania polityki gospodarczej państwa sprzyjają realizacji poszczególnych polityk publicznych.

- ZAKOŃCZENIE: nauczyciel proponuje stworzenie mapy pojęć i definicji związanej z publiczną gospodarką finansową państwa.

Nauczyciel podsumowuje lekcję.

Zadania/pytania kontrolne:

- 1) Jak rozumiesz słowa: „*Polityki publiczne „żyją” dzięki istnieniu problemów publicznych. Gdyby te nie występowały, nie byłoby powodu tworzenia polityk, czyli koncepcji działań i interwencji publicznych*” (A. Zybala, Problem złożoności w politykach publicznych, „Zoon Politikon” 2013, nr 4, s. 13)
- 2) Czy za pomocą narzędzi polityki publicznej można rozwiązać: problem korków w centrum miast? problem dostępu do służby zdrowia? problem bezdomnych zwierząt?
- 3) Na jakie problemy władze w Twoim mieście zwracają uwagę i jak te problemy władze próbują rozwiązać?
- 4) Czy Twoim zdaniem obywatele mogą uczestniczyć w tworzeniu i realizacji polityk publicznych?
- 5) Czy zgadzasz się z tezą: Społeczeństwo potrzebuje polityki społecznej, która odpowiada jego potrzebom, ale równocześnie zgodnej z ogólnospołecznym wyobrażeniem o sprawiedliwości społecznej. Podaj argumentację za potwierdzeniem lub obaleniem tezy.
- 6) Jakie zaproponowałbyś kierunki zmian w polityce społecznej w kontekście zmian społeczno-gospodarczych w Polsce?
- 7) Za pomocą jakich instrumentów można/powinno się aktywizować osoby poszukujące zatrudnienia? Jakiego Twoim zdaniem powinny być instrumenty aktywnej polityki rynku pracy?
- 8) Jakiego Twoim zdaniem są/powinny być główne wyzwania, przed którymi obecnie stoi polska ochrona zdrowia?
- 9) Czy uwarunkowania polityki gospodarczej umożliwiają realizację poszczególnych polityk publicznych?
- 10) W jaki sposób realizowana jest polityka fiskalna?
- 11) Czy świadczenie „800+” realizuje cele polityki gospodarczej państwa?